

“Sfântul din Monparnasse” între document și mit: o sută de ani de exegeză brâncușiană.

Raport științific

ianuarie - decembrie 2012

În cadrul etapei desfășurate între ianuarie-decembrie 2011, am efectuat următoarele operațiuni privind **sistematizarea și inventarierea Arhivei Barbu Brezianu**, potrivit principiilor stabilite în întâlnirile de lucru din etapa anterioară:

Cărțile

Au fost inventariate, valorizate (total 72.083, 46 lei) și prelucrate în catalogul on-line al Bibliotecii Institutului de Istoria Artei, accesibil pe situl Institutului, un număr de 1684 de volume. Alte 127 publicații în valoare de 379 lei, aflate în interiorul volumelor au fost deasemenea cotate, valorizate și prelucrate.

Etapele parcurse în vederea îndeplinirii operațiunilor de mai sus, efectuate de Maria Magdalena Anghelescu, Antoaneta Alexandru și Marina Aposteanu, bibliotecare la Institutul de istoria artei, au fost următoarele:

- a) realizarea unui registru inventar cu datele biblioteconomice specifice
- b) prețuirea cărților pornind de la valorile aflate pe piața națională și internațională de carte, folosind datele furnizate de rețelele on-line
- c) arhivarea documentelor aflate în cărți prin realizarea de mape cu opisul însoțitor ce conțin texte publicate, cupuri din presa națională și internațională, originale sau copii, fotografii originale sau copii, scrisori în original sau copii, manuscrise olografe, dactilografiate sau copii, fișe bibliografice și notițe ale lui BB. Au fost arhivate 82 de mape.

Dosarele documentare

Inventarierea dosarelor acre cuprind aceleași categorii de documente precum cele enumerate mai sus, aflate în cuprinsul cărților și alcătuirea opisurilor. Clasificarea analitică și organizarea arhivei; sistematizarea arhivei conform criteriilor tipodimensiunii (punerea materialului documentar în cutii, plicuri, în vederea unei mai bune conservări).

Au fost inventariate un număr de 172 dosare de către cercetătoarele de la Institutul de istoria artei Virginia Barbu, Ruxanda Beldiman, Irina Cărăbaș, Olivia Nițiș, Corina Teacă, Ioana Vlasiu și selecționate aproximativ 300 documente, care au fost scanate de către Sorin Chițu, urmând ca în etapa următoare să fie integrate pe situl proiectului.

Cercetarea materialelor din dosare a pus în lumină diversitatea traseelor urmărite de Barbu Brezianu în vederea circumscrierii cât mai precise a subiectului său: raporturile cu înaintașii săi, de pildă cu Auguste Rodin, relațiile cu prietenii români (Victor Popp, Ion Gheorghian) întreținute și prin corespondență care relevă date ale personalității lui Brâncuși, studierea detaliată a operelor lui Brâncuși, începând cu materialitatea lor (vezi dosarul despre Pietrari și corespondența cu

întreprinderea din Deva pentru a afla date privind piatra utilizată la ansamblul de la Târgu-Jiu) până la contextul cultural în care s-a dezvoltat opera lui.

Un alt capitol mare cuprinde documente referitoare la relațiile lui Barbu Brezianu cu diverse instituții și persoane oficiale – Muzeul Național de Artă Modernă-Centrul Georges Pompidou de la Paris cu ocazia organizării primei retrospective Brâncuși din 1995. Corespondența cu Margit Rowell, una dintre organizatoarele retrospectivei este, de pildă, revelatoare pentru considerația de care istoricul de artă român se bucura printre confrății săi.

O altă categorie de dosare este dedicată cercetărilor lui Barbu Brezianu privind alți artiști decât Brâncuși – Nicolae Grigorescu (documente interesante privind pictura murală a bisericii din Puchenii Mari, starea ei de conservare și restaurările ei succesive), Constantin Lecca, Nicolae Tonitza, Cornel Medrea, Ștefan Luchian, ceea ce indică interesul istoricului de artă și pentru alte figuri majore ale artei românești.

Corespondența

Scrisorile primite de Barbu Brezianu (aproape cinci sute) au fost inventariate și clasate alfabetic. A fost identificată majoritatea interlocutorilor lui. Au fost scanate, de către Sorin Chițu, 1700 pagini de corespondență cu numeroși interlocutori, printre care istorici de artă importanți, români și străini (Friedrich Teja Bach, Ionel Jianu, Sidney Geist, Margit Rowell, Doina Lemny) care s-au ocupat de sculptura lui Brâncuși, urmând a fi integrate în etapa următoare pe situl proiectului

Sesiuni, colocvii, conferințe

În țară

- *Centrul de Studii Brâncușiene „Barbu Brezianu”, un proiect al Institutului de Istoria Artei „G.Oprescu”,* comunicare susținută de Ioana Vlasiu la Sesiunea comemorativă de comunicări Constantin Brâncuși. Noi repere documentare, Academia Română, 16 februarie 2012.
- *Colocviul Brâncuși – fotografie, film,* organizat de Institutul de istoria artei în colaborare cu Universitatea de artă București, 31 octombrie – au participat Ioana Vlasiu, Elena Dumitrescu, Irina Cărăbaș, Virginia Barbu, Alexandra Croitoru, Olivia Nițiș, Corina Teacă, Ruxanda Beldiman.
- *Conferința Brâncuși contemporanul nostru,* susținută de Dr.Doina Lemny de la Muzeul de artă modernă-Centrul Georges Pompidou, Paris – 22 noiembrie

Internaționale

Irina Cărăbaș a participat la a treia conferință a Rețelei Europene pentru Studiul Avangardei și Modernismului, *Material Meanings*, organizată la University of Kent în Canterbury, 7-10 septembrie 2012. Conferințele rețelei înființate acum patru ani au devenit cele mai mari evenimente din Europa ce reunesc cercetători ai avangardei și modernismului. Prezentarea ei a avut ca temă receptarea lui Constantin Brâncuși în România anilor 1960 atât în discursul politic, cât și în istoria artei și în practica artistică contemporană (*The Wooden Avant-Garde and the Reception of Brancusi in Romania*). Îngemănarea celor trei domenii privită din perspectiva receptării lui Brâncuși constituie aria ei

individuală de cercetare din cadrul proiectului pe care o va dezvolta în etapa următoare. În cadrul aceleiași conferințe Irina Cărăbaș a fost organizatoarea unui panel care pune în discuție condițiile și formele de existență ale avangardei din anii 1960 în România (*Elusive Avant-Garde. Materials, Practices, Connections in Post-war Romania*), invitând trei cercetătoare din România care se ocupă de acest subiect în studii independente sau legate de doctorat.

Texte redactate sau în curs de redactare, proiecte artistice

O cercetare amănunțită a genezei și istoricului *Ecorșeului* lui Brâncuși, a colaborării dintre sculptor și profesorul său de anatomie, doctorul Dimitrie Gerota, a întreprins Elena Dumitrescu, lector la Catedra de sculptură a Universității Naționale de Artă București, examinând fiecare exemplar al lucrării la fața locului (București, Craiova, Cluj, Iași) și apreciind starea lor actuală din punct de vedere al stării de conservare. A redactat studiul *Ecorșeul Brâncuși/Gerota. Cercetări recente* care va fi publicat în volumul de studii prevăzut în proiect. Alexandra Croitoru, lector la catedra foto-video a UNAB a cercetat aforismele și cugetările brâncușiene, textele de ficțiune și teatru care i-au fost dedicate, numeroase dosare documentare din Arhiva Barbu Brezianu și a conceput și inițiat două proiecte artistice, unul pornind de la lirica ce i-a fost consacrată și al doilea de natură performativă, care se va materializa în cadrul simpozionului internațional din 2013.

Exegeza brâncușiană, foarte vastă, formează obiectul unor cercetări orientate spre o diversitate de probleme: Olivia Nițș într-un studiu cu tema *Gen și context în sculptura lui Constantin Brancusi* urmărește modul în care Brâncuși se supune sau nu reprezentării stereotipe a genului, ținând cont de contextul socio-politic al vremii, de cel biografic și de cel estetic. Analiza are ca punct de plecare cartea teoreticienei americane Anna C. Chave, *Constantin Brancusi: Shifting the Bases of Art*, Yale University Press, 1993, însa are scopul de a îmbogăți observația feministă asupra operei lui Brâncuși potrivit unei grile de interpretare care pune sub semnul întrebării perspectiva vest-centrică de tip poststructuralist. Totodată cercetarea urmărește să extindă cadrul de analiză asupra istoriografiei americane despre sculptură în general și despre Brâncuși în mod particular. (Anna Chave și Rosalind Krauss (*Passages in Modern Sculpture*, MIT Press, 1981) sunt două dintre autoarele americane cu o contribuție relevantă la istoriografia sculpturii moderne și la cea dedicată lui Brâncuși. Cărțile lor oferă perspective noi asupra expresiei estetice și conceptuale a sculpturii brâncușiene, cât și direcții pertinente de analiză asupra reprezentării genului în creația sculptorului, insuficient cunoscute în mediul academic românesc.)

Documentarea realizată pe parcursul inventarierii dosarelor a furnizat material și pentru studii redactate în alte contexte, precum *Politicile corpului și mecanismele de putere în arta românească din anii 1980 și 1990* al Oliviei Nițș, în curs de publicare.

Ioana Vlasiu și-a axat cercetarea asupra pedagogiei brâncușiene, subiect care nu a atras atenția istoricilor de artă, dezvoltând analiza relației maestru - ucenic în temeiul relatărilor tinerilor sculptori care au trecut prin atelierul lui. Pedagogia lui Brâncuși este corelată cu sistemele oficiale de învățământ, dar și cu școala informală a lui Rodin sau Bourdelle, modele celebre pe care Brâncuși le-a

cunoscut direct sau indirect. Subiectul își dezvăluie și mai mult importanța dacă ținem seama de preocuparea constantă a sculptorului român de a orienta reacția privitorului și de a exercita asupra lui o adevărată terapie. În acest sens, și nu numai, ideologia avangardei care dorea o transformare morală a omului și societății își găsește în Brâncuși un adept convins.

Publicații (articole și recenzii)

Irina Cărăbaș

- *Literary Representations of Brancusi's Studio*, în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, , 2012 (sub tipar)

Olivia Nițiș

- *Istoriografia de artă americană despre Brâncuși după 1990: contribuția Annei Chave*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, 2012 (sub tipar)

Corina Teacă,

- Doina Lemny, Cristian-Robert Velescu, *Brâncuși inedit*, în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, 2012 (recenzie) (sub tipar)

Ioana Vlasiu

- *De ce sculptura în lemn?* în *Arhetipuri sculpturale. Sculptura în lemn*. Opere din patrimoniul Galeriei Naționale. 1918-1999, Muzeul Național de Artă al României, 2012

- *Centrul de Studii Brâncușiene „Barbu Brezianu”, un proiect al Institutului de Istoria Artei „G.Oprescu”*, în *Academica*, nr.6-7, iunie-iulie, 2012-11-19

- *Noguchi /Brâncuși. Date noi din corespondența dintre Isamu Noguchi și Barbu Brezianu*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, 2012 (sub tipar)

- recenzii la Doina Lemny, *Brancusi&Gaudier-Brzeska. Points de convergence*, L'Echope, Paris, 2009 și Sorana Georgescu Gorjan, *Așa grăit-a Brâncuși*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, 2012 (sub tipar)

Călătorii de documentare în străinătate

Virginia Barbu, Ruxanda Beldiman, Corina Teacă au efectuat o călătorie de documentare la Paris unde au întreprins cercetări privind sculptura lui Brâncuși și a ambianței culturale și artistice în care artistul român și-a desăvârșit formația și a evoluat. Instituțiile avute în vedere au fost în primul rând muzeele - Musée national d'art moderne-Centre Georges Pompidou, Bourdelle, Rodin, Orsay, Gustave Moreau, Musée de l'Orangerie, Musée de la vie romantique, cu bibliotecile și arhivele lor. Au fost consultate arhivele Brâncuși de la Bibliothèque Kandinsky, conținând o bogată corespondență revelatoare pentru mediul intelectual pe care îl frecventa, prietenii pe care le legase, relațiile cu colecționarii, expozițiile pe care le pregătea. Au fost investigate arhivele Muzeului Bourdelle, în special fondul de scrisori adresate lui Bourdelle, sculptorul francez cu numeroși admiratori în România, printre care fondatorul de muzeu Anastase Simu, de către elevele și elevii săi români. Documentația realizată cu acest prilej va fi fructificată în studiile pentru volumul prevăzut în proiect.

Achiziții

Au fost achiziționate conform prevederilor din proiect cărți, aparatură electronică, rechizitele necesare arhivării. (vezi Raportul financiar)

Website

În urma discuțiilor purtate între membrii proiectului s-a conturat conținutul platformei pentru website-ul proiectului menit să cuprindă selectiv informații și documente de interes, adresate unui public național și internațional.

Diseminare în mass-media:

- prezentarea evoluției proiectului și a conferințelor la rubrica *Porția de artă* la Radio România Cultural, în cadrul emisiunii *Cu minte de...Duminică*. (Olivia Nițîș)
- colocviile și conferințele menționate

Ioana Vlasiu

Conducător de proiect